

Stortingsvalget 1961

Taler

Einar Gerhardsen

Dato

24 oktober 1961

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Trontaledebatt

- 1 I 16 år har en arbeiderpartiregjering hatt støtte av et flertall i Stortinget. Nå er det ikke lenger noe enkelt parti som har flertall alene. Det er en uvant situasjon, men den er ikke ukjent, verken i Norge eller i andre demokratiske land. Nygaardsvolds regjering var en mindretallsregjering, og de vekslende regjeringer
- 5 av Venstre, Høyre og Bondepartiet i mellomkrigsåra var alle mindretallsregjeringer. I de fleste demokratiske land i Europa har de enten mindretallsregjeringer eller koalisjonsregjeringer. Det er derfor ingen umulig politisk situasjon vi nå er kommet opp i. Men vi vil holde fast ved det som vi fra Arbeiderpartiets side så sterkt holdt fram under valgkampen: Det er en lite
- 10 gunstig situasjon. Jeg skal ikke benekte at situasjonen fra visse synspunkter også kan ha fordeler, men alt i alt vil den etter min sikre overbevisning ikke være til noen fordel. Om dette får vi nå hver for oss mene hva vi vil. Velgerne har sagt sin mening, og den får vi bøye oss for.
- 15 Så har vi altså igjen her i Norge, som det alt er sagt tidligere av andre, en parlamentarisk situasjon som kan komme til å veksle fra tid til tid. Det er ikke lenger noen selvfølge at vi skal ha arbeiderpartiregjering. I denne stortingsperioden kan det også bli aktuelt med en borgerlig regjering. I første omgang er det Arbeiderpartiet som har utspillet, siden det er Arbeiderpartiet
- 20 som sitter med regjeringen. Hadde valget gitt som resultat et borgerlig flertall i Stortinget, ville regjeringen uten videre ha innlevert sin avskjedssøknad. Jeg går ut fra at det da ville ha blitt dannet en regjering av et eller flere borgerlige partier. Nå er det imidlertid ikke blitt noe slikt borgerlig flertall blant velgerne. De fire borgerlige partienes andel av stemmene er tvert imot noe redusert.
- 25
- Like etter valget var det mange i Arbeiderpartiet som hevdet at regjeringen burde levere inn sin avskjedssøknad, fordi den ikke lenger hadde flertall på

Stortinget. Men Arbeiderpartiets landsstyre og stortingsgruppe er etter
30 inngående drøfting kommet til at valget ikke gjør det naturlig med en borgerlig
regjering i den nåværende situasjon. Dette er et syn som for øvrig også mange
borgerlige politikere og aviser har gitt uttrykk for. «Arbeiderpartiet klamrer seg
til regjeringstaburettene» har enkelte aviser skrevet. Nei, det gjør
Arbeiderpartiet ikke. Jeg håper at det aldri skal komme i den situasjon. Men
35 Arbeiderpartiet har mange store oppgaver som det gjerne vil ha løst i norsk
politikk, og så sant regjeringsmakten gir oss økte muligheter til å løse oppgavene,
vil vi gjerne beholde den. Jeg tror at alle politiske partier ville se det på samme
måten.

40 Nygaardsvolds regjering ble dannet i 1935 under en av de alvorligste
arbeidsledighetskriser som vårt land har hatt. Etter krigen dannet
Arbeiderpartiet igjen en ren partiregjering i slutten av 1945. Landet var da herjet
og utarmet etter fem års krig og okkupasjon. Gjennom en årrekke måtte
Arbeiderpartiet ta hovedansvaret for en ofte hardhendt politikk med
45 rasjonerings og detaljreguleringer og med prioritering av oppgaver som vi
mente måtte bli løst først, oppgaver som også på lengre sikt ville styrke vårt
lands produksjonsevne og økonomi.

I dag er Norges alminnelige økonomiske stilling god, og det er lagt et grunnlag
50 som det kan bygges videre på. Det er vel ikke mer enn menneskelig at
Arbeiderpartiet gjerne vil kunne videreføre en politikk som kan bygge på dette
grunnlaget. Men det er ikke lenger Arbeiderpartiet alene som bestemmer hvilket
parti som skal sitte med regjeringen. Det er riktig, som det er sagt, at
arbeiderpartiregjeringen når som helst kan bli stemt ned i Stortinget. Dersom de
55 74 borgerlige og de 2 fra Sosialistisk Folkeparti ønsker det, kan de felle
regjeringen, og da vil vi få en borgerlig regjering. Den må basere seg på støtte fra
de 74 borgerlige representanter i Stortinget. Men også den kan da stemmes ned
når som helst, det vil si når Arbeiderpartiets 74 og Sosialistisk Folkepartis 2
representanter blir enige om det. Vi kan altså teoretisk få ganske livlige politiske
60 forhold i landet i de kommende fire år.

Da jeg etter valget gav uttrykk for et ønske om å få en samtale med
representanter for de andre politiske partiene, var det først og fremst for å få vite
noe om deres syn på dette spesielle problem. På det tidspunkt da disse samtalene
65 fant sted, hadde ingen av partiene hatt anledning til å drøfte situasjonen. Men
de jeg snakket med fra de borgerlige partiene, gav alle uttrykk for at vi ikke måtte

komme i en slik situasjon at de to representanter fra Sosialistisk Folkeparti skulle kunne kaste sine stemmer så på den ene og så på den andre siden og med det få
70 til stadige regjeringsskriser. Jeg skylder å gjøre oppmerksom på at formannen i Sosialistisk Folkeparti, som jeg også hadde en samtale med, gav uttrykk for at dette parti ikke hadde noe ønske om å spille en slik rolle.

Det vil kanskje være noen som kan mene at Arbeiderpartiets stortingsgruppe
75 burde få til en fast avtale om samarbeid med Sosialistisk Folkeparti. Det er etter min mening ikke noe politisk eller saklig grunnlag for det. Sosialistisk Folkepartis medlemmer og velgere er kommet fra alle de andre politiske partiene. Det er vel derfor et mer uensartet parti enn noe annet. Et flertall av sine medlemmer har det sannsynligvis fått fra Arbeiderpartiet. Det dreier seg da
80 om mennesker som er kommet i et så alvorlig motsetningsforhold til Arbeiderpartiet at de har funnet å måtte bryte med det og stille seg i direkte kampstilling til det. Da er det ikke naturlig med noe avtalebestemt samarbeid mellom de to partiene. Uenigheten er klar og dyptgående når det gjelder utenriks- og forsvarspolitikken. I forsvarspolitikken dreier det seg heller ikke
85 bare om en ulik vurdering av spørsmålet om tjenestetidens lengde og om størrelsen av bevilgningen. Sosialistisk Folkeparti vil i det hele tatt ikke ha noen tjenestetid, og det vil ikke ha noen bevilgninger til forsvaret. Dette standpunkt betyr etter vår oppfatning ikke bare at vi ville legge landet åpent og sette vår fred og vår frihet på spill. Men det betyr også at Sosialistisk Folkeparti vil kunne føre
90 en urealistisk budsjettpolitikk dersom partiets representanter ikke vil være med på å anvise annen dekning for sine forslag til utgifter enn den som består i å inndra forsvarsbevilgningene.

Om de uttalelser herr Gustavsen kom med i replikkordskiftet her i dag, om at
95 hans parti kan tenkes å gå med på en ordning med væpnet nøytralitet, vil forårsake noen endring i deres standpunkt her, det vet vi ennå ikke noe om. Når det gjelder Arbeiderpartiets stilling og muligheter i den politiske situasjon vi nå har fått, så kan sakene kanskje deles inn i tre hovedgrupper:

100 I utenriks- og forsvarspolitikken må en kunne regne med et fortsatt samarbeid mellom de partier som hittil i hovedsaken har stått sammen om den. Valgresultatet har vist oss at det kan være nødvendig med et mer omfattende og dyptgående ordskifte om disse spørsmål. Det er ikke nok bare å konstatere enighet mellom de store partiene. Jeg tror også at vi fra norsk side skal legge
105 større vekt på vår innsats i konstruktivt fredsarbeid og på å markere vårt syn på

de begivenheter som skjer ute i verden.

110 Når det gjelder innenrikspolitiske saker av mer prinsipiell karakter, som den offentlige industrireising, utbygging av statsbankene, samfunnets kontroll med kredittvirksomheten, inntektsutjamningen, den offentlige sparing, prislovgivningen osv., regner Arbeiderpartiet med å få støtte av de to representanter fra Sosialistisk Folkeparti.

115 De største vanskeligheter vil vi komme til å stå overfor i budsjettpolitikken. Det er på dette område vi har hatt de fleste dissenser, og det gjelder da både inntekts- og utgiftssiden. Her vil det være behov for et samarbeid i andre former enn dem vi hittil har hatt. Jeg sier andre former for samarbeid, fordi det alltid må være samarbeid mellom storting og regjering. At samarbeidet delvis tar andre former
120 når ett parti alene har flertallet, det er vel verken nytt eller merkelig. Men også om ett parti alene har flertall, vil en konstruktiv opposisjon alltid ha innflytelse på den politikk som føres, noe særlig Høyre har vært flittig til å framholde i den siste tida. Men nå har vi altså en annen politisk situasjon. Opposisjonspartiene vil nå måtte få en sterkere og mer direkte innflytelse, men de vil også få et større
125 ansvar. Så sant det er god vilje til stede på begge sider, må det være mulig å få til et samarbeid om budsjettets ramme og om de viktigste postene.

Som det framgår av finansministerens uttalelse i finanstalen, vil regjeringen for sitt vedkommende være innstilt på å medvirke til et slikt samarbeid. Uttalelser
130 som er falt under dette trontaleordskiftet, tyder på at representanter for de andre partiene også er innstilt på et slikt samarbeid. At de også vil drive opposisjon, slik særlig herr Røiseland holdt fram, er vel nokså opplagt. Ingen har vel ventet noe annet. Men det kan vel hende at opposisjonspartiene iblant kan komme til å stå overfor vanskelige avveiningsspørsmål når de skal finne sin plass
135 mellom samarbeid og opposisjon.

Herr Otto Lyng har i et par replikkordskifter gitt uttrykk for at et samarbeid krever at Arbeiderpartiet orienterer seg i retning av de borgerlige. Ja, jeg tror ikke det er på den måten en innbyr til eller legger til rette noe grunnlag for et
140 samarbeid. Hvis regjeringen for sitt vedkommende og regjeringspartiet hadde sagt at vi ønsker et samarbeid, men da må de borgerlige orientere seg i retning av Arbeiderpartiet, ja, så går jeg ut fra at det ikke ville bli lett å få til et samarbeid på det grunnlag. For så vidt vil vel Arbeiderpartiet komme til å stå i omtrent samme stilling som den herr Røiseland gav uttrykk for at de borgerlige partiene vil stå i,

at en her ofte vil komme til å støte på litt vanskelige avveiningsspørsmål, fordi alle politiske partier i Stortinget har som utgangspunkt for sine standpunkter de programmene som de er valgt på. Hver for oss vil vi som medlemmer av våre respektive partier ønske å få til mest mulig av det vi har satt opp i våre partiers programmer. Men så vet vi alle at ingen kan få det nøyaktig slik som en ønsker, og der melder da behovet seg for et samarbeid, der vi må være villige til å møte hverandre.

I den uttalelsen som Arbeiderpartiets landsstyre og stortingsgruppe vedtok, heter det at om det skulle vise seg umulig å få Stortingets tilslutning til løsning av vesentlige oppgaver, må Arbeiderpartiet få dette klarlagt gjennom voteringer i Stortinget, med de parlamentariske følger som dette måtte få for regjeringen. - Om et spørsmål er vesentlig, må det vel da i hvert enkelt tilfelle vurderes av regjeringen eller av vedkommende statsråd i samråd med Arbeiderpartiets stortingsgruppe.

Herr Røiseland sa at Stortinget på forhånd måtte få vite om en avgjørelse av Stortinget ville få politiske konsekvenser. Ja, regjeringen skal merke seg det og prøve når det kan bli aktuelt, å gjøre det klart for Stortinget. Så går jeg ut fra at Stortinget på sin side vil gjøre det klart, når det fra dets side fremmes et mistillitsforslag, der Stortingets flertall i tilfelle ønsker at det skal få bestemte konsekvenser.

Kilde

Olaf Solumsmoen og Olav Larssen (red.): Med Einar Gerhardsen gjennom 20 år. Oslo 1967, s. 172-176

Emner

Stortingstale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/stortingsvalget-1961>